

SVETI KRIŽ

LIBURNI – SVAKODNEVNICA I OBIČAJI

LIBURNI

Liburni su u željezno doba živjeli na području od rijeke Krke do rijeke Raše te na otocima ispred toga područja. Od 9. do 5. st. pr. n. e. bili su vodeća pomorska i politička snaga na istočnom Jadranu. Postupno su se počeli povlačiti pod pritiskom Grka i ostalih naroda, a potpuno su ih pokorili Rimljani. Njihova će zemlja biti uključena u rimsku provinciju Dalmaciju i započet će proces romanizacije što je značilo uporabu latinskoga jezika, pisma, rimskih zakona, rimske gradnje...

PRAPOVIJESNA GRADINA NA SVETOM KRIŽU

Gradina na brdu Sveti Križ jedna je od više prapovijesnih gradina koje se nalaze na prostoru grada Rijeke i okolice, a potječu iz brončanoga i željeznoga doba. Veća gradinska naselja bila su Kastav, Grobnik, Gradišće iznad Pulca, Solin iznad Martinšćice. Postojalo je i više manjih gradina među koje spada i Sveti Križ.

Gradina je imala dobar strateški položaj i široki vidokrug pa su stanovnici imali vizualnu komunikaciju sa susjednim gradinama. U blizini je bilo pitke vode i obradivoga tla. Uvala Martinšćica mogla se koristiti kao luka. Nastambe su se vjerojatno nalazile na jugozapadnoj padini okrenutoj prema moru i zaklonjenoj od bure, a prilaz naselju bio je moguć jedino sa zapadne strane. Tu se nalazio glavni bedem. Zbog neistraženosti nemoguće je reći nešto više o izgledu i točnoj namjeni gradine te što se s njom dogodilo nakon starijega željeznog doba.

GRADINE

Liburni su gradili utvrđena naselja na brežuljcima—gradine. Na cijelom liburnskom području zabilježeno ih je oko 600, različitih po obliku, veličini, namjeni... Gradine su pružale određenu sigurnost od iznenadnih napada, mogućnost kontrole područja i pregled nad okolinom. Za stanovnike je bilo jako važno da u blizini ima plodne zemlje, pašnjaka i šuma te pitke vode. I blizina mora imala je mnoge pogodnosti kao izvor hrane i soli. Kuće su najčešće organizirane od ruba naselja prema unutrašnjosti, koncentrično. Političko, kulturno i gospodarsko središte bilo je na vrhu, dok se svakidašnji život odvijao na nižim terasama.

Obitelji su često dijelile boravište, a kuće su građene vrlo blizu jedna drugoj. Vrsta materijala za gradnju ovisila je o klimi i dostupnom materijalu. Liburni su gradili kuće od kamena, suhozidno, četvrtastoga tlocrta sa samo jednim otvorom - vratima. Krovovi su vjerojatno bili slamnati.

ZEMLJORADNJA I STOČARSTVO

Prvi poljoprivrednici javljaju se tijekom osmoga tisućljeća pr. n. e. na području „plodnoga mjeseca“ u Sumeru u Aziji. Sijali su raznovrsne žitarice. Prve ratarske zajednice nastajale su u blizini rijeka zbog potrebe za vodom. Nekoliko tisućljeća kasnije ljudi su uspjeli razviti sustav navodnjavanja. Tijekom 5. tisućljeća ratarstvo se proširilo gotovo cijelom Europom.

Nakon razvoja ratarstva započinje i uzgoj životinja. Ljudi su vrlo brzo shvatili da im pripitomljene životinje nisu samo hrana, već da daju mlijeko, kožu, vunu... Prve pripitomljene životinje bile su psi, ovce i koze. Pse su koristili za čuvanje stada i za lov.

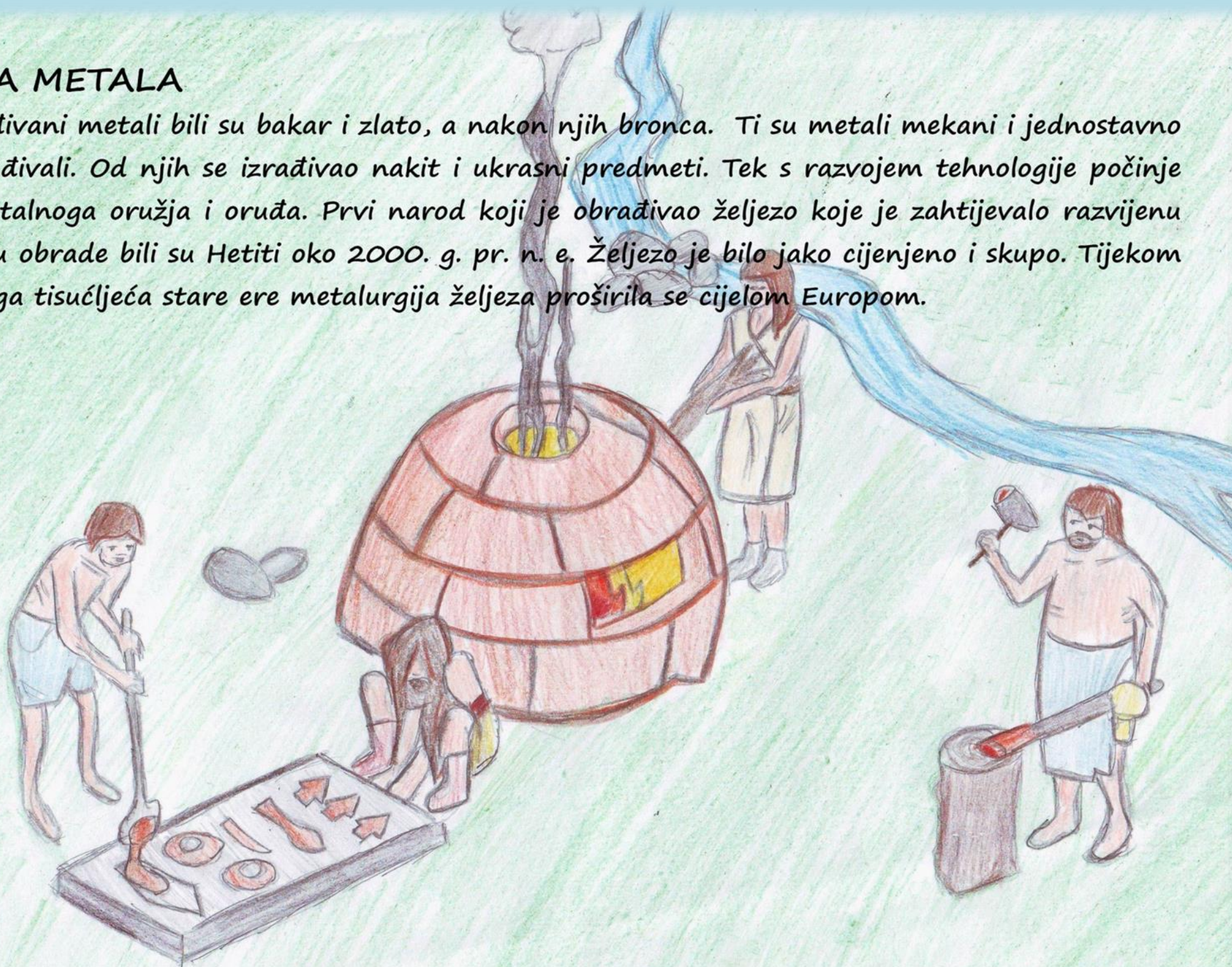
Prvo oruđe za obradu zemlje bilo je jednostavno: štap kojim su kopali rupe u zemlji u koje bi polagali sjeme. Da bi hranu brže proizvodili, razvili su plug. U početku je to bila tek debela grana koju su vukli tlo kako bi prevrnuli zemlju. Korištenje metala usavršilo je alat, a životinje služe za vuču i prenošenje tereta. Zemljoradnja je ljudima omogućila trajno nastanjivanje. Imali su vremena za raznolike aktivnosti pa se društvo razvijalo. Promijenila se i prehrana koja postaje raznolikija. Promjene u to doba bile su toliko važne da se nazivaju „neolitska revolucija“.

Liburnima su zemljoradnja i stočarstvo bile glavne gospodarske grane. To potvrđuju nalazi žrvnjeva u naseljima te ostaci željeznih rala, žitarica, posuda za spremanje hrane i životinjskih kostiju. Najviše su uzgajali ovce i koze. Bavili su se lovom i ribolovom te skupljanjem školjaka i puževa.

OBRADA METALA

Prvi obrađivani metali bili su bakar i zlato, a nakon njih bronca. Ti su metali mekani i jednostavno su se obrađivali. Od njih se izrađivao nakit i ukrasni predmeti. Tek s razvojem tehnologije počinje izrada metalnoga oružja i oruđa. Prvi narod koji je obrađivao željezo koje je zahtijevalo razvijenu tehnologiju obrade bili su Hetiti oko 2000. g. pr. n. e. Željezo je bilo jako cijenjeno i skupo. Tijekom posljednjega tisućljeća stare ere metalurgija željeza proširila se cijelom Europom.

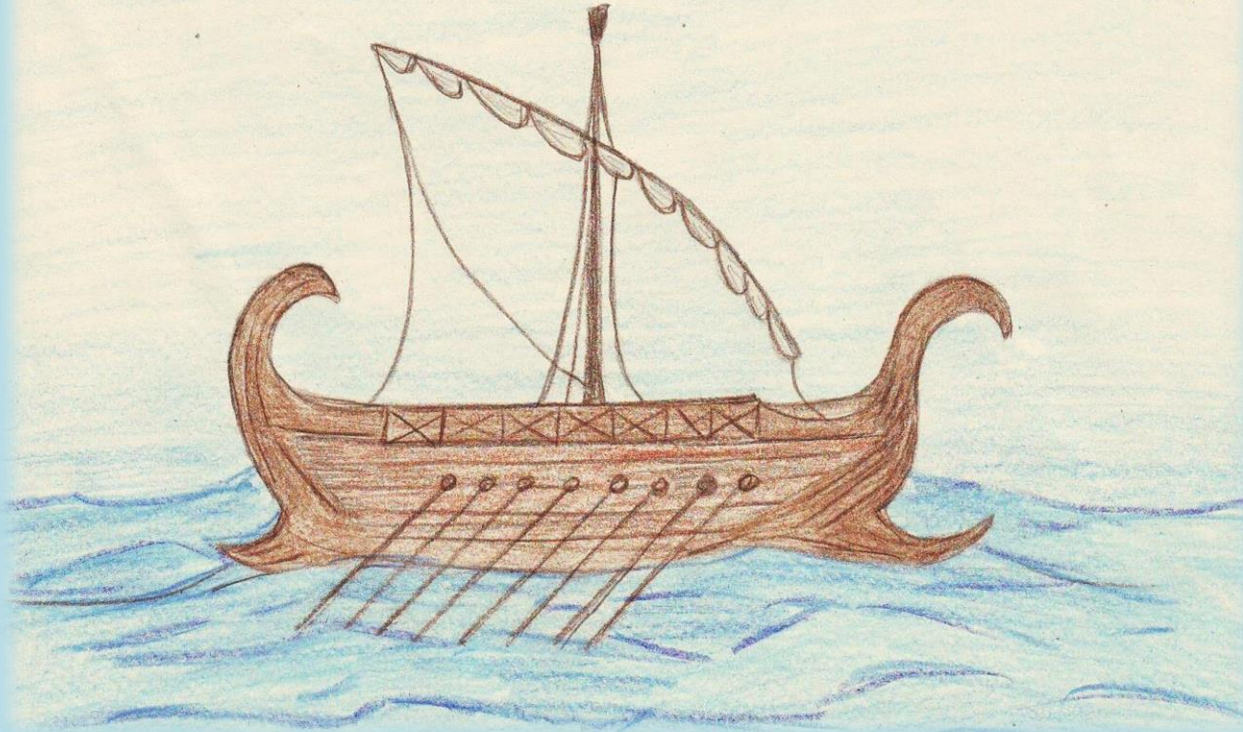

Obrada metala promijenila je čovjekov život. Zemlja se mogla brže i lakše obrađivati i davala je veće prinose. Pojedini ljudi, prvi obrtnici, počeli su se baviti izradom alata, a proizvedene alatke mijenjali su za ratarske i stočarske proizvode. Tako se razvija trgovina. Metalno doba donosi podjele u društvu po zanimanjima i po bogatstvu. Vođe zajednica počeli su se izdvajati. Željeli su da se njihov položaj cijeni pa su nosili raskošnu odjeću, skupo oružje i nakit. U gradinama su vođe živjeli u blizini središta naselja, a na uzvišenijim dijelovima bile su i radionice obrtnika, dok su obični poljodjelci i ostali živjeli u najjednostavnijim kolibama pri dnu gradine, a često i izvan zidina. U grobove bogatih i istaknutih ljudi stavljao se nakit ili bolje oružje i drugi vrijedni predmeti.

Tragovi kamenih kalupa za lijevanje sjekira i nakita koji su nađeni u liburnskim naseljima dokazuju da su se Liburni bavili metalurgijom iako se ne zna odakle su točno pribavljali sirovinu koje na liburnskom području nema.

LIBURNSKI BRODOVI

Prva najjednostavnija plovila koristila su se još u starijem kamenom dobu, a prvi brodovi, korišteni za lov i ribolov, u neolitiku. Feničani su bili izvrsni pomorci te su oko 1000. g. pr. n. e. u svojim brodovima od libanonske cedrovine plovili Atlantikom.

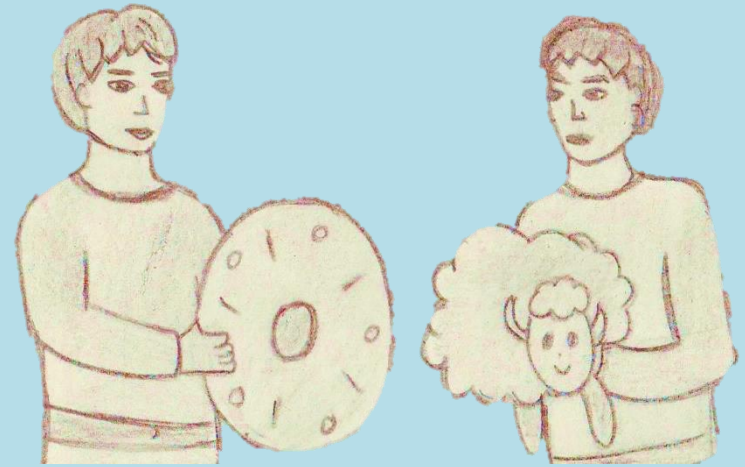
Svakodnevni je život Liburna bio vezan uz more. U nekim su razdobljima gospodarili cijelim Jadranom. Plovili su brodom koji su Rimljani kasnije preuzeli i nazvali ga liburna.

Kako je taj brod izgledao prije nego su ga Rimljani preuzeli, ne zna se sasvim točno. Čini se da su to bili maleni, pokretni, laki i brzi brodovi velikih manevarskih sposobnosti, idealni za gusarske akcije. Imali su jedan red vesala, jedan jarbol, jedro i pramac povinut na van. Na donjem dijelu pramca nalazio se kljun za udaranje protivničkoga broda. Zanimljivo je da ovi brodovi nisu spajani zakovicama, nego su izrađivani tehnikom šivanja. Služili su za ratovanje, ali i za prijevoz vina, maslinovoga ulja te svega čime se trgovalo.

TRGOVINA

Trgovina je u početku podrazumjevala razmjenu dobara koja nisu bila svima na raspolaganju. Područja bogata mineralima i metalima imala su prednost, zlato i srebro cijenilo se zbog ljepote i rijetkosti, kao i drago kamenje koje se koristilo za ukrase i nakit. Predmeti su se u početku razmjenjivali, a novac se počeo koristiti tek u 7. st. pr. n. e. u grčkim gradovima u Maloj Aziji.

Liburni su trgovali po čitavom Jadranu tražeći predmete, sirovine i ostalo što im je nedostajalo, kao i luksuzne predmete poput uvozne grčke keramike, jantara... I ilirski narodi bili su poznati po određenoj robi za trgovanje. Na primjer, biljka perunika (*Iris Illyrica*) bila je vrlo poznata zbog ljekovitih svojstava te su ju hvalili mnogi antički pisci. Liburni nisu koristili novac sve do dolaska Rimljana.

ODJEĆA

U starijem se kamenom dobu odjeća izrađivala od životinjske kože i krzna. Tekstil se javlja u razdoblju neolitika u Maloj Aziji. Za izradu platna u početku se uzgajao lan, a oko 4500. pr. n. e. počinje uzgoj ovaca za vunu. Otprilike u to doba u Indiji započinje uzgoj pamuka.

Liburnska je odjeća prikazana na nekim spomenicima i donekle se može rekonstruirati.

Muškarci su nosili dugu košulju, tj. haljinu opasanu u struku uz koju ponekad nose i ogrtač obično pričvršćen kopčom. Hlače su nosili rijetko. Obuća je izrađivana od kože i vezivana remenčićima.

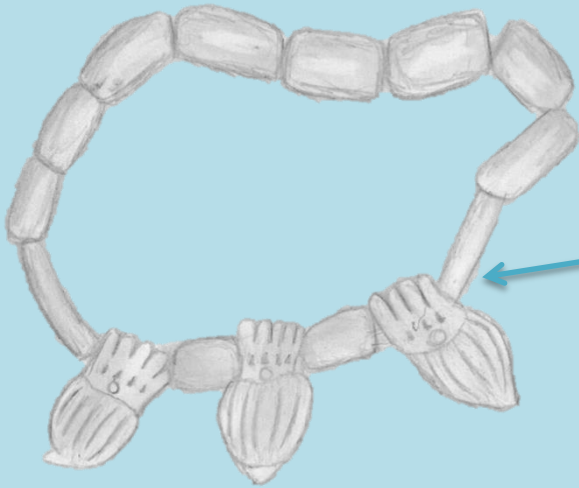

Ženska je nošnja bila bogatija. Žene su nosile donju haljinu dugu do stopala, gornju haljinu i, ponekad, ogrtač. Donja je haljina bila jednostavna i nije se razlikovala mnogo od muške duge košulje. Takva je haljina najčešće bila jedina dječja odjeća. Gornja haljina bez rukava stezala se u struku i na ramenima pričvršćivala kopčama. Ponekad su žene nosile ogrtače s kapuljačom koje su antički pisci nazivali cucullus liburnicus. Glavu su ponekad prekrivale maramama.

U mnogim liburnskim naseljima pronađeni su ostaci pribora za pletenje i tkalačkih stanova koji dokazuju da su Liburni izrađivali odjeću.

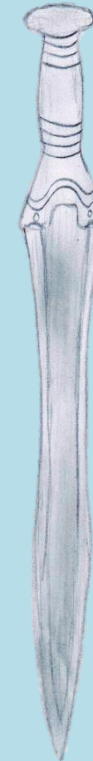

Najčešće korišten ukras bile su fibule, tj. kopče.

Žene su u svečanim prilikama nosile brončane dijademe. Često su se nosili i privjesci, narukvice, prstenje, ukrasne igle, ogrlice i pojasne kopče. Osim od metala, nakit se izrađivao i od gline, jantara i stakla.

Oružje koje su koristili muškarci bilo je uobičajeno za to vrijeme: mačevi, bodeži, željezna koplja, bojni noževi i sjekire. Štitili su se štitovima i šljemovima.

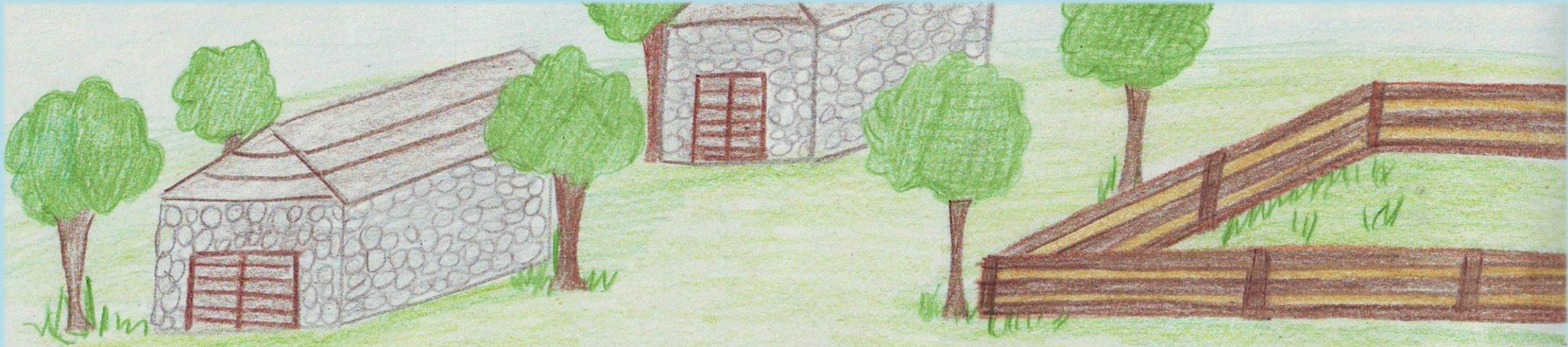

SVAKODNEVNI PREDMETI

Osim oružja, nakita i keramike Liburni su koristili još mnogo svakodnevnih predmeta koji nisu toliko česti poput keramike ili tako zanimljivi kao nakit i oružje, ali su bili neophodni u svakodnevnici.

Od svakodnevnih predmeta koristili su škare, brusove, cjediljke... Brinuli su o higijeni i ljepoti. Muškarci su britvama brijali brade. Nađeno je i dosta lijepih metalnih ogledala i koštanih češljeva.

Od kućnih alatki najčešće su sjekire za obradu drva. Na mnogim ilirskim lokalitetima nađeni su ostaci peki za pečenje npr. kruha. Neki su Iliri pekli svoju hranu i u ognjištima u kućama. To najčešće nisu bile nikakve posebne peći, već obična otvorena vatra u kutu neke prostorije, a kuhalo se i na otvorenom. Za mljevenje žitarica služili su ručni žrvnjevi kakve su ljudi koristili još od neolitika. Tek kasnije u dodiru s Grcima i Rimljanima počinju koristiti rotacijski žrvanj.

KERAMIKA

Razvoj lončarstva na Bliskom istoku počinje oko 7. tisućljeća pr. n. e. Isprva se glina oblikovala ručno i sušila na suncu. Kasnije se počela peći na otvorenoj vatri, a s vremenom u različitim pećima pomoću kojih se mogla napraviti vrlo čvrsta i kvalitetna keramika. Prvo lončarsko kolo izumljeno je u četvrtom tisućljeću u Mezopotamiji.

U Europi se keramika prvo javila na prostoru oko Egejskoga mora odakle se lončarstvo dalje širilo. Lončarstvo se razvilo tek nakon prelaska na sjedilački način života jer za izradu keramike treba dosta vremena za nalaženje i pripremu gline, oblikovanje, pečenje i ukrašavanje.

Keramika je nađena u velikim količinama na svim liburnskim lokalitetima. Liburni nisu poznavali lončarsko kolo. Narodi na tlu Hrvatske s lončarskim kolom susreli su se preko Kelta, a Liburni tek nakon susreta s Rimljanima. Keramika se pekla u lončarskim pećima, a najčešće se ukrašavala urezivanjem geometrijskih oblika.

Geometrijski su motivi, razne kombinacije trokuta, rombova, krugova,... prevladavali u Liburna.

IZRADILE:

Nina Camauli, 7a

Vanessa Jezidžić, 7c

Tena Kosanović, 7c

Petra Kružić, 7b

Nina Naglić, 7a

Tihana Pavlek, prof.povijesti

OŠ GORNJA VEŽICA, 2014./2015.